

Volume 7, Issue 10, November 2020, p.123-134

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.2789>

ArticleHistory:

Received

21/08/2020

**Received in
revised form**

24/10/2020

Available online

15/11/2020

**GHAZAL IN CLASSICAL TURKISH LITERATURE AND URDU
LITERATURE**

KLASİK TÜRK EDEBİYATI VE URDU EDEBİYATINDA GAZEL¹

**Mustafa Sarper ALAP²
Muhittin ELİAÇIK³**

Abstract

Ghazal is spoken to women which full of love words. Famous poems were written in the form of ghazal verse in Classical Turkish Literature. In classical Turkish literature, the subject of ghazal is love, wine and beauty, but ghazals about love are mostly chosen. Turkish literature influenced from Iranian literature. Many poems in Classical Turkish Literature were written in the form of ghazal verse. In classical Turkish literature, the subject of ghazal is love, wine and beauty, but ghazals about love are mostly written. Ghazal verse came to Classical Turkish literature from Persian literature. Classical Turkish literature's many poets influenced by Iranian poets. Sebki-Hindi style, which is a type of gazel, come out together with the ghazal verse. Classical Turkish literature poets were particularly influenced by the famous Iranian Sebki-Hindi style poets Örfî Şîrâzî, Şevket-i Bukhârî, Kelîm-i Kâşânî, Emir Husrev-i Dehlevî, Bidil and Sadî-i Şîrâzî. In Classical Turkish literature, poets wrote poems by ghazal verse in different ages. First Turkish ghazal poems were written XII. and XIII centuries in Classical Turkish literature. The first ghazals in classical Turkish literature were written by Hoca Dehânî with lyrical form. Şeyhi, Ahmed Paşa and Necatî wrote ghazal poems in XV. century; Fuzûlî and Zâtî wrote ghazal poems in XVI. century; Nefî, Nailî and Neşâtî wrote ghazal poems in XVII. century and Nedîm and Şeyh Galîb wrote ghazal poems in XVIII. century. XVII. Century is the golden age of ghazal poetry. In Urdu literature, poems were also written in the form of ghazal verse. In Classical Turkish literature's ghazal's term is similar to Urdu literature's ghazal term. Both Urdu literature and Classical Turkish literature Ghazal's subject is love. Along with the subject of love, subjects of mysticism, philosophy and wisdom are among the subjects of ghazal. In Urdu literature ghazal developed in XVI. and XVII. centuries. The first ghazal poet in Urdu literature was Muhammed Quli Kutb Shah in XVI. century. Other important ghazal poets of Urdu literature are Mir Taqî Mir, Mir Dard, Mumin, Mirza Ghalib, Zauk and Dag.

Keywords: Turkish, Urdu, Literature, Ghazal

¹Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

²Dr. M.E.B., darsaralp40@gmail.com Orchid No: 0000-0003-0537-8152

Prof. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı, meliacik63@kku.edu.tr³

Özet

Gazel, kadınlar için söylenen aşk dolu sözlerdir. Klasik Türk Edebiyatında birçok şiir gazel nazım şeklinde yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatında gazelin konusu aşk, şarap ve güzelliştir, ancak en çok aşk konulu gazeller yazılmıştır. Gazel nazım şekli Klasik Türk edebiyatına İran edebiyatından gelmiştir. Klasik Türk edebiyatında birçok şair İranlı şairlerden etkilenmiştir. Gazel nazım şekli ile birlikte gazelin bir türü olan Sebk-i Hindî tarzı ortaya çıkmıştır. Klasik Türk edebiyatı şairleri, özellikle Örfî Şîrâzî, Şevket-i Buhârî, Kelîm-i Kâşânî, Emir Hüsrev-i Dehlevî, Bidil ve Sadî-i Şîrâzî gibi meşhur İranlı Sebk-i Hindî tarzı şairlerinden etkilenmişlerdir. Klasik Türk edebiyatında her çağda şairler gazel şeklinde şiirler yazmışlardır. Türk edebiyatında ilk Türkçe gazel şiirleri XII. ve XIII. Yüzyılda yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatında ilk gazeller Hoca Dehhânî tarafından lirik şeklinde yazılmıştır. XV. Yüzyılda Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necatî; XVI. Yüzyılda Fuzûlî ve Zâtî; XVII. Yüzyılda Nefî, Nailî, Neşatî; XVIII. Yüzyılda Nedîm, ŞeyhGalîb gazel nazım şekliyle şiirler yazmışlardır. XVII. Yüzyıl gazel nazım şeklinin altın çağıdır. Urdu edebiyatında da gazel nazım şeklinde şiirler yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatında gazel nazım şeklinin tanımı Urdu edebiyatı gazel tanımıyla benzerdir. Hem Urdu edebiyatında da hem de Klasik Türk edebiyatında gazelin en önemli konusu aşktır. Aşk konusunun yanında tasavvuf ve felsefe konuları da gazelin konuları arasındadır. Urdu edebiyatında gazel XVI. ve XVII. Yüzyıllarında gelişme göstermiştir. Urdu edebiyatında ilk gazel şairi XVI. Yüzyıl şairi Muhammed Quli KutbŞah'tır. Urdu edebiyatının diğer önemli gazel şairleri Mir Taki Mir, Mir Dard, Mumin, Mirza Gâlib, Zauk ve Dağ'dır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Urdu, Edebiyat, Gazel

GİRİŞ

Divan edebiyatının en yaygın nazım şekillerinden biridir. Sözlük anlamı kadınlar için söylenen güzel ve aşk dolu sözlerdir.⁴ Gazel, özellikle İran ve Türk edebiyatında çok ilgi görmüş ve gazel nazım şeklinde şiirleri yazılmıştır. Gazel, Arap edebiyatında kasidenin bir bölümü iken (tegazzül) sonradan ayrı bir şekil olmuş ve gelişme göstermiştir.⁵

Gazel, aşk, güzellik ve içki konusunda yazılmış belirli biçimdeki nazım şeklidir.⁶Gazelde en çok anlatılan konu kadın ve aşktır. Bunun yanı sıra sevgilinin güzelliği, çekiciliği, ona duyulan özlemin ve sevgilinin yaptığı kötü davranışların ıstırabı da anlatılır. Bunun dışında içki alemleri, şarabın zevki, baharın verdiği neşe, talihin iyi ve kötü cilveleri, aşkın mutluluk ve sıkıntısı sık işlenen konulardır. Dinle ilgili düşünceler, tasavvuf, hayat, dünya ve ahret hakkında hikmetler de gazelerde sıkça söz konusu olmuştur. İşte bu konuların yoğun olarak işlendiği gazeller üslup yönünden çeşitli adlar alır. ⁷Aşk ile ilgili her türlü acı, sıkıntı, mutluluk, sevgi, yakarış vb. içli duyguların anlatıldığı gazeller âşıkane gazel adını alır. İçki ile ilgili çeşitli düşünceler, dünya ve hayata aldırış etmeme, yaşamaktan zevk alma vb. konulu gazellere “Rindâne Gazel”; kadın ve ten zevklerinin ağır bastığı bir aşkı anlatan gazellere “Şühâne Gazel”, hayat dersi veren, öğretici ve veciz söyleyişli gazellere de “Hakimane Gazel” denir.⁸

Kasidelerin başında bulunan aşk ve kadın konulu bölüm **nesib**, sevgilinin bulunduğu yerin ve şairin sevgiliyle olan macerasının anlatıldığı ya da geniş tabiat tasvirlerinin yapıldığı bölüm de teşbibadıyla anılıyordu. Böyle şiirler söylemeye de tegazzül deniyordu. Arap edebiyatı kaynaklarında nesib, teşbih ve tegazzül terimlerinin gazel ile aynı anlamda kullanıldığı bildirilmektedir.⁹

Yapısı itibariyle gazelde beyit sayısı 5–12 arasında değişmektedir.¹⁰Daha az veya daha çok beyitli gazeller de vardır. Dört beyitli gazellere nadir rastlanır. Gazeller çoğunlukla 5,

⁴ Mustafa İsen, vd., Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, GrafikerYayımları, Ankara, 2015, s. 255

⁵ İskender Pala, Divan Edebiyatı, KapıYayımları, İstanbul, 2015, s. 58

⁶ Cem Dilçin, Örneklerle Türk ŞiirBilgisi, Ankara: TDK. Yay. Ankara, 2000, s. 1

⁷ Cem Dilçin, Örneklerle Türk ŞiirBilgisi, Ankara: TDK. Yay. Ankara, 2000s. 109

⁸ İsen, vd., a. g. e., s. 255

⁹ Ahmet Mermer, vd., *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, AkçağYay., Ankara, 2016, s. 87

¹⁰ Pala, Divan Edebiyatı, s. 58

7, 9 gibi tek rakamlı beyitler halinde yazılır. Diğer bir adı pençbeyt (beş beyit) olan gazel, en fazla beş beyit olarak yazılır.¹¹

12 beyitten fazla olan gazellere “Müzeyyel” veya “Mutavvel” (uzatılmış) gazel denir. Bunlar çoğunlukla 5 veya 7 beyit hâlinde yazılır. İlk beyti Musarra (kendi arasında kafiyeli) olur. Daha sonraki beyitlerin ilk dizesi serbest, ikinci dizeler ilk beyit ile kafiyelidir (a-a, x-a, x-a, x-a, x-a, x-a, x-a).¹²

Gazelin iki mısraı birbiriyle kafiyeli olan ilk beytine “Matla”; matladan sonra gelen beyte “Hüsn-i matla”; son beytine “Makta”; maktadan önceki beyte “Hüsn-i makta” adı verilir. Hüsn-i matlanın matladan; hüsn-i maktanın da maktadan güzel olmasına dikkat edilir.¹³

Arap edebiyatında kasidenin bir bölümü olan Gazel, Fars edebiyatında müstakil bir nazım şekli haline gelmiş ve bu özellikleriyle de Türk edebiyatına geçmiştir.¹⁴ Türk edebiyatında birçok şair, İranlı şairlerinden etkilenmiştir.

Gazel, klasik şeklini tam anlamıyla İran edebiyatında kazanmıştır. Abbasiler döneminde Araplardan ziyade İranlı unsurların hâkim duruma geçmesi, İran edebiyatının oluşmasına zemin hazırladığı gibi, şiirde de İran zevkinin hâkim olmasını doğurmuştur. Arap kavminin zevkini yansıtan Cahiliye kasidelerinden hoşlanmayan Farslar kasidenin aşk, şarap ve kadından bahseden bölümlerini geliştirerek aşk ve şarap konularının terennüm edildiği, açık ve serbest bir nazım şekli olan gazel tarzını ortaya koymuşlar ve bu tarzda şiir söylemeye başlamışlardır.¹⁵

İran edebiyatında gazelin ilk örneklerini Şehid-i Belhîve muasırı Rûdekîvermiştir. Ancak bu gazellerin bağımsız bir nazım biçimi olmayıp kasidelerden kopmuş nesib veya teşbib olduğu sanılmaktadır. Rûdekî'densonra Gazneliler döneminde Ferruhîve Unsuri isimli şairlergazelleriyle tanınmışlardır. Büyük Selçuklular döneminde Hakim Senayi ve Hakanî-i Şirvânîtasavvufî gazeller yazmışlar, ayrıca FeridüâdinAttârarifane ve sofiyane gazeller yazmıştır. Gazel, bağımsız bir nazım biçimi olarak ilk defa Enveri'ninşiirleri arasında görülmüştür. KemâlüdâinIsfahani, gazelleriyle Sa'dî'nin çığırını hazırlamış ve gazel, Sa'dî-i Şirâziile kesin ve olgun biçimini almıştır. Sa'dî'den sonra İran edebiyatında şairler gazel yazmaya daha çok önem vermişlerdir. Emir Hüsrev-i Dehlevî, Hâcû-yıKirmanî, Seimân-ı Sâvecî, Hâftz-ı Şirâzî, Kemâl Hucendî, Kâtibi ve Câmî meşhur gazel şairleridir. XVI ve XVII.yüzyıllardaBaba Figânî, Muhteşem-i Kaşani, Örfî-i Şirâzî, Feyzî-i Hindi, Kelim-i Hemedânî, Sâib-i Tebrizive Şevket-i Buhari, Sebk-i Hindî tarzı gazelleriyle divan şairleri üzerinde de etkili olmuş gazel şairleridir.¹⁶Bu şairler arasında yer alan Baba Figânî; diğer şairlerin hocasıdır.

İran edebiyatında Gazel üstatları olarak bilinen Sadî ve Hafız (ö.1388) 'dan başkaHâkânî (ö.1198), Selman-ı Savecî (ö.1376), Hacû-yıKirmanî (ö.1335), Camî (ö.1492), Baba Figânî (ö.1519), Örfî-i Şirâzî (ö.1590), Kelim-i Kaşani (ö.1651), Sâib-i Tebrizî (ö.1670), Şevket-i Buhari (ö.1699) vb. meşhur gazel şairleridir.¹⁷

Türk Edebiyatında Gazel

Türk edebiyatında divan şiirinde gazele çok önem verilmiştir. Gazelin konuları arasında yer alan aşk ve şarap konulu gazeller Türk divan şairleri için benzersiz konulardı ve bu konular üzerine şairler birçok divan şiirleri yazmışlardır.

Gazeller işledikleri konulara ve bu konulara bağlı üslûplara göre çeşitli adlarla anılırdı. Aşkla ilgili her türlü acı, sıkıntı, mutluluk, sevgi, yakarış vs. içli duyguların anlatıldığı ve Fuzûlî'nin çokça kullandığı gazellerden olan *Aşıkane gazel* adını alır. Diğer bir gazel ise genelde Bâkî tarafından kullanılan ve içki ile ilgili çeşitli düşünceler, dünya ve hayata aldırış etmeme, yaşamaktan zevk alma vs. konuların yer aldığı gazellerdi ve u gazellere *Rindane gazel* denilirdi. Bâkî'nin gazelleri gibi kadın ve ten zevklerinin ağır bas-

¹¹Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, s. 90

¹²Pala, Divan Edebiyatı, s. 58

¹³İsen, vd., a. g. e., s. 255

¹⁴İsen, vd., a. g. e., s. 256

¹⁵İsen, vd., a. g. e., s. 257

¹⁶Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, s. 88

¹⁷İsen, vd., a. g. e., s. 257-258

tığı bir aşkı anlatan ve Nedîm'in şiirlerinde çokça kullandığı gazellere *Şahane gazel* denir. Son olarak Nâbî'nin şiirlerinde kullandığı Hayat dersi veren, öğretici ve veciz söyleyişi gazellere de *Hakimane gazel* denir.¹⁸

Türk edebiyatında ilk gazel örnekleri XII. ve XIII. yüzyılda verilmiştir. XIII. yüzyıl Anadolu'da tasavvuf akımının hızla yayıldığı ve birçok tarikatın ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu dini ve tasavvufi akım tabii olarak edebiyata da yansımıştır. Bu sebeple gazel nazım şeklinin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri de dini-tasavvufi mahiyette olmuştur. AhmedYesevî'nin hikmetlerinin bazıları aruz ve hece vezniyle gazel biçiminde yazılmıştır. Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî şiirlerini Farsça yazmakla birlikte gazel türünün Türk edebiyatında gelişip yayılmasında büyük etkisi olan bir şairdir.¹⁹

Batı Türkçesiyle bilinen ilk gazel, XIII. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınan ve Anadolu'da yazılan ilk menakıbnâme olan "Menâkıb-ı Evhaduddin-i Kirmânî" adlı eserde kayıtlı gazel, Mevlânâ (ö.1273)'ya ait mülemma gazeldir. Mevlânâ, şiirlerini Farsça yazmış olmasına rağmen Anadolu'da gazel nazım şeklinin yayılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.²⁰

Bütünüyle Türkçe şiiri olmasa da birkaç mülemma gazeli vardır. Sultan Veled'de yazdığı Türkçe gazelleri ve mülemmasıyla bu nazım şeklinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu yüzyılda dini-tasavvufi mahiyette gazel yazan bir diğer şair de Seyyâd Hamza'dır. Mutasavvıf şair Yunus Emre'nin divanında da aruzla söylenmiş gazeller bulunmaktadır.²¹

Gerçek manada ilk lirik *gazeller* Hoca Dehhanî tarafından yazılmıştır. Dehhanî bu güne kadar XIII. yüzyıl şairi olarak kabul edilmesine rağmen son araştırmalar XIV. yüzyıl şairi olduğunu göstermektedir. XIII. yüzyıl sonu ile XIV. yüzyıl başında yaşayan Yunus Emre (ö.1320-21)'nin divanında dörtlükler şeklindeki ilâhî ve nefesleri yanında aruzla söylenmiş gazelleri de vardır. XIV. asırda Kadı Burhaneddin (ö.1398) ve SeyyidNesimî (ö.1404) ile gazel nazım şekli gelişimini sürdürür. Aşık Paşa (ö.1332) ve Ahmedî (ö.1412) de bu yüzyılın önde gelen gazel şairlerindedir.²²

XIV. yüzyılda gazel, Kadı Burhaneddin ve SeyyidNesimî ile gelişmesini sürdürmüştür. Garibnâme şairi Aşık Paşanın da Yunus Emre tarzında söylediği gazelleri vardır.²³

XV. yüzyıla gelindiğinde diğer nazım şekillerinin tekâmülüne paralel olarak gazel de iyice yerleşmiş ve gelişmiş bir nazım şekli olarak karşımıza çıkar.²⁴

XV. Yüzyılın gazel türünde en önde gelen şairleri Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necatî'dir. Şeyhî ve Ahmed Paşa bu yüzyılda divan şirinin kurucu şairleri olarak kabul edilirler. Gazelleriyle gazel şeklinin dil, anlatım ve zevk bakımından gelişmesine etki etmişlerdir. Bu üstat şairler içinde Necatî, Türkçeye ve Türk zevkine bağlılığı ile şiirlerinde atasözü ve deyimlere yer vermesiyle tanınmıştır.²⁵

Şeyhî mesnevide; AhmedPaşa kasidede başarılı örnekler vermekle birlikte yazdıkları gazellerle bu şeklin gelişmesinde etkileri olmuştur. XV. yüzyılda özellikle Necatî Bey (ö. 1508-1509) gazelleri ile ün yapmıştır. Bu yüzyılda Çağatay sahası Türk edebiyatının da oldukça ileri bir seviyede olduğu görülür. Özellikle Ali ŞirNevâyî (ö.1501) hem yaşadığı çağda hem sonrasında asırlarca devam edecek bir üne sahip olmuştur. Anadolu sahasında Osmanlı Türkçesi ile şiirler yazan şairler de Nevâyî'nin gazellerine yüzyıllar boyu nazireler yazmışlardır. Aynı asırda Avnî mahlasıyla şiirler yazan Fatih Sultan Mehmed (ö.1481), Cem Sultan (ö.1495) türün başarılı örneklerini vermişlerdir.²⁶

PriştineliMesihî, Melihî, Ahmed-i Dai, Atayî, Zeynep Hatun, Mihrî Hatun, Hamdullah

¹⁸Pala, Divan Edebiyatı, s. 59

¹⁹Mermer, vd., *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, s. 88

²⁰İsen, vd., a. g. e., s. 258

²¹Mermer, vd., *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, s. 88

²²İsen, vd. a. g. e., s. 258

²³Mermer, vd., *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, s. 88

²⁴İsen, vd. a. g. e., s. 258

²⁵Mermer, vd., *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, s. 89

²⁶İsen, vd., a. g. e., s. 258

Hamdî, Karamanlı Aynî, Karamanlı Nizamî, Aydınî Visalî, Cafer Çelebi, mutasavvîf şairlerden Eşrefoğlu Rûmî, Kemâl-i Ümmî, Rûşenî, dönemin gazel tarzında şiir yazan diğer şairleridir.²⁷

XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin tüm alanlarda olduğu gibi edebiyatta da en güzel ürünlerini verdiği klasik dönemini yaşadığı bir devir olmuştur.²⁸XVI. yüzyılda divan edebiyatı tamamen klâsik bir edebiyat hüviyeti kazanmıştır. Bu yüzyılda gazel nazım şekli de en parlak dönemini yaşamıştır.²⁹

Asrın başında TacizadeCafer Çelebi (ö.1514) güzel gazeller kaleme almışlardır. Azerî edebiyatının önde gelen şairlerinden Hatayî mahlaslı Şah İsmail Safavî(ö.1524) Nesimî'nin etkisiyle yazdığı tasavvufî gazelleriyle tanınmıştır. Bu yüzyılın başarılı şairlerinden Hayretî (ö.1535)'nin yazdığı gazellerin çoğu dinî içeriklidir.³⁰

Devrinde Pir diye anılan Zatî, yaşadığı devirde bütün genç şairlerin hocası ve üstadı olmuştur. Şiirlerini Azerî Türkçesiyle yazan Fuzûlî, divan edebiyatının en büyük lirik şairidir. O, Türkçe ve Farsça divanlarının ön sözlerinde aşk duygularını anlatmaya en uygun biçim olan gazele verdiği değeri özellikle belirtmiştir: Divan şiirinin ortak malzemesini kendi sanatıyla yoğurarak yazdığı aşıkâne gazelleri ile bu tarzın ulaşılamayan örneklerini veren Fuzûlî, divan erleri arasında ünü en yaygın, etkisi en geniş ve sürekli olan bir şairdir.³¹ Fuzulî gazelin en büyük şairi olarak değerlendirilmiştir. Onun sehl-i mümteni kabilinden söyleyişleri ve aşkı ifade etmedeki başarısı tartışma götürmez.³²

Anadolu sahasında Hayalî (ö.1557) ve Bâkî (ö.1600), kendi devirlerinden başlamak üzere hemen hemen bütün Türk şairlerini derinden etkilemişlerdir. Hayalî Bey taze hayallerle dolu tasavvufun sembollerinden faydalanarak güzel gazeller söylemiştir. Şiirlerindeki hayal zenginliği ile tanınan Hayalî Bey, asrın Bâkî değerinde diğer bir büyük şairidir.³³Bakî pürüzsüz İstanbul Türkçesiyle, devrinin şaşalı yaşantısını aksettirdiği şiirleriyle bu sahanın en iyilerinden olduğunu göstermiştir.³⁴Bâkî daha hayatta iken sultanü's-şuarâ (şairlerin sultanı) olarak yüceltilmiştir. Rindane bir üslupla yazdığı gazellerine İstanbul Türkçesinin inceliklerini ve akıcılığını yansıtmıştır.³⁵

Bu şairler dışında Muhibbi mahlaslı Kanunî Sultan Süleyman (ö.1566), Taşlıcalı Yahya Bey (ö.1582), Nevî (ö.1599), Bağdatlı Ruhî (ö. 1605) ve Edirneli Nazmî (ö.1555'den sonra) yüzyılın gazel nazım şeklinde önde gelen isimleridir. Bu şairler içinde sırasıyla Edirneli Nazmî, Muhibbî ve Zatî Türk edebiyatının en çok gazel söyleyen şairleridir.³⁶

XVII. yüzyıl edebiyatın her alanında yükselişi sürdüğü bir devir oldu.³⁷ Bu yüzyılda şiir, bir yandan geleneksel Türk şiirinin düşünce dünyası ve ifade kalıpları bir yandan mahallileşme akımı diğer yandan da Sebki Hindî'nin özelliklerini taşır.³⁸Bu yüzyılda Sebki Hindî tarzı ile hikemî üslûp Türk şiirini derinden etkilemiştir.³⁹ Özellikle Sebki Hindî'nin etkisiyle yazılan şiirlerde gazel nazım şekli, bir önceki yüzyıla göre somuttan soyuta doğru bir gelişim göstermiştir.⁴⁰

Dönemin Sebki Hindî tarzı ile gazel yazan önde gelen şairleri Nâ'ilî-i Kadîm, İsmetî ve Necatî'dir. Hikemî üslûbun temsilcisi Nâbî ise, diğer büyük bir gazel şairidir. Bu iki üslûp divan şiirinde daha sonraki asırlarda da etkili olmuştur. Bu anlayışların dışında kalan Şeyhülislam Yahyâ Efendi asrın en büyük gazel şairi olarak kabul edilir. Şerif Sabrî, Nefî,

²⁷Mermer, vd. Üniversiteler İçinEski Türk EdebiyatınaGiriş, s. 89

²⁸İsen, vd.,a. g. e., s. 258

²⁹Mermer, vd. Üniversiteler İçinEski Türk EdebiyatınaGiriş, s. 89

³⁰İsen, vd. a g e., s. 259

³¹Mermer, Üniversiteler İçin Eski Türk EdebiyatınaGiriş, a. g. e., s. 89

³²İsen, vd. a g e., s. 259

³³Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk EdebiyatınaGiriş, s. 90

³⁴İsen, vd.,a. g. e., s. 259

³⁵Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk EdebiyatınaGiriş, s. 89

³⁶İsen, vd. a g e., s. 259

³⁷Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, s. 90

³⁸İsen, vd. a g e., s. 259

³⁹Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk EdebiyatınaGiriş, s. 90

⁴⁰İsen, vd. a g e., s. 259

Şeyhülislam Bahâyî, Fehîm-i Kadîm ve Vecdî asrın gazel yazan diğeri şairleridir.⁴¹

Şeyhülislâm Yahya (ö.1643), Şerif Sabrî (ö.1645), Şeyhülislâm Bahayî (ö.1653), Fehîm-i Kadîm (ö.1648), Cevrî (ö.1654), Vecdî(ö.1661), İsmetî (ö.1665), Nâilî (ö.1666), Neşatî (ö.1674) devrin tanınmış gazel şairleridir. Kaside şairi olarak tanınmasına rağmen Nefî(ö.1635) de bu vadiye başarılı örnekler kaleme almıştır.⁴²

Bu yüzyıl divan şiirinde birçok edebî akımın bir arada görüldüğü devir olmuştur. Asrın başında Râsîh ve ardından mahallileşme akımının son temsilcisi Nedîm, gazel nazım şeklinin en güzel örneklerini vermişlerdir. Nedîm'in üslûbunu benimseyen şairlerce Nedîm mektebi oluşturulmuştur. XVII. asırda Nâbî ile başlayan hikemî üslûp bu yüzyılda Koca Râgîb Paşa ve Haşmet ile sürdürülmüştür. Şeyh Gâlib gerek mesnevîde gerekse gazelde divan edebiyatının en büyük şairlerinden biri olarak kabul edilir.⁴³

XVIII. yüzyıl Osmanlı şiirinin son klasik devri olarak kabul edilir. Osmanlı şiiri, bu yüzyılın başında Nedîm (ö.1730), sonunda ise Şeyh Gâlib (ö. 1798) gibi iki büyük şair yetiştirerek klasik dönemini kapatır. Bu devirde Nedîm ve onu takip edenler devrin bir yansıması olarak neşeli, ahenkli gazeller yazarlar. Nedîm ekolünün karşısında yer alan Nabî (ö.1712) ekolünde ise fikir ve hikemî söyleyiş ön plandadır. Şeyh Gâlib ince, duygulu ve tasavvufî gazeller söylemiştir.⁴⁴ Aynı zamanda bu yüzyılda Lale Devri yaşanmıştır. Sosyal hayatın yeni inşa edilen mesire yerleri ve Sa'dâbâd'la biraz daha canlanması, lalenin bir statü ve zenginlik göstergesi haline gelmesi, dönemin giysilerine ihtişam ve renk katmış; bu o dönemde yazılan şiirlere de yansımıştır. Senede sadece 15 gün açan bir çiçeğe verilen bu önem, estetiğe, güzele verilen değerin bir göstergesidir.⁴⁵

XVIII. yüzyıldan sonra divan şiiri dahilinde kaleme alınmış şiirle eskiyi tekrarlamaktan öteye gidemez. Her ne kadar XIX. asırda Enderun'da yetişen iki şairin, Enderunlu Fâzıl (ö.1810) ve Enderunlu Vâsıf (Ö.1824)'ın başarılı sayılabilecek gazelleri olsa da gazel nazım şekli artık eski önem ve güzelliğini kaybetmiştir. Gazel, Tanzimat devrinde de bir süre kullanılmaya devam etmiş, ancak Servet-i Fünun edebiyatında hiç kullanılmamıştır.⁴⁶

XIX. yüzyılda Enderunlu Fâzıl ve Enderimin Vâsıf ile sürdürülen gazel eski önemini ve güzelliğini artık kaybetmiştir. Tanzimat'tan sonra Encümen-i Şu'arâ şairleri; LeskofçalıGâlib, Hersekli Arif Hikmet vd. ile Yenişehirli Avnî gazel yazmışlarsa da eski başarıya ulaşamamışlardır. Gazel Servet-i Fünun edebiyatında hiç kullanılmamıştır. XX. yüzyılda gazel nazım şeklinin en güzel örneklerini Yahya Kemal Beyatlı vermiştir.⁴⁷

Klasik Türk Edebiyatı Gazel Örnekleri

Seherden yine nûşitmişşarâb-ı ergavân gonca

Giyüp aşına la'lînefserolmuş ser-girân gonca

“Gonca, yine sabahleyin erguvan (renkli) şarap içmiş; başında (da) la'l renkli (bir) taç giyip körkütük sarhoş olmuş.” (Mesihî)⁴⁸

**

Bir dil mi kalmışdur bu tîr-i gamzeden kan olmamış

Bir cân mı vardur ol kemân-ebriya kurbân olmamış

⁴¹Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, s. 90

⁴²İsen, vd. a g e., s. 259

⁴³Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, s. 90

⁴⁴İsen, vd. a g e., s. 259

⁴⁵İşıl Pınar Özlük, Lale Devri'nde Kadın Giyimi, 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt1, Sayı 1 , Oca 2012 , s. 148

⁴⁶İsen, vd. a g e., s. 260

⁴⁷Mermer, vd., Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, s. 90

⁴⁸ Menderes Coşkun, vd., Gazel Şerhleri, Kriter Yayınları, İstanbul, 2009, s. 85

“Bu gamze okundan kan olmamış bir gönül mü kalmıştır? O keman kaşa kurban olmamış bir can mı vardır?”

(Ahmed Paşa)⁴⁹

**

Sihri der reftârdaserv-i hırâmânunsenün

Kıl yarar güftârdala’i dür-efşânunsenün

“Servi (gibi) salınan (boy)un yürüyüşte (âdetâ) büyü yapar.” İnci saçan la’l (e benzeyen dudağın) da söze kıl yarar.” (Necatî)⁵⁰

**

Efkâtîmândan ise ey bî-güneh kan idici

Kâfirem ger var ise bir zerre imânunsenün

“Ey boş yere kan edici? Mâdemki şefkat imandadır, eğer senin bir zerre imanın varsa kâfir olayım.”

(Necatî)⁵¹

**

Düşmişemderdüneçânâ derde dermânisterem

Dôstumderdünyeterderdümedermânisterem

“Ey sevgili! Derdine düşmüşüm derdime derman isterim. Dostum! Yeter (artık) derdime derman isterim.” (Mihri Hatun)⁵²

**

1. Bahâr geldi yine deste câm alınmaz mı

Bu goncadan bu hevâlarda kâm alınmaz mı

2. Kalur gider mi bize itdüği bu cevr ü sitem

Sipihirden acaba intikâm alınmaz mı

3. İder mi gûşacebdeheninden kelâm alınmaz mı

O goncanundeheninden kelâm alınmaz mı

4. Gurûr-ı hüsnletâfethitâba mâni’ ise

Ya rehğüzâra da varsak selâm alınmaz mı

5. Nakîsadur sana şeb-gerdelükdisemNâbi

Aceb bu sözden o mâh-ı tamâm alınmaz mı.

(Nâbi)⁵³

⁴⁹Coşkun, vd., a. g. e., s. 58

⁵⁰Coşkun, vd., a. g. e., s. 67

⁵¹Coşkun, vd., a. g. e., s. 71

⁵²Coşkun, vd., a. g. e., s. 90

⁵³CemalKurnaz, Eski Türk Edebiyatı, BerikanYayınevi, Ankara, 2011, s. 95

Nesre Aktarımı

1. Bahar geldi, yine ele kadeh alınmaz mı? Bu havalarda, bu goncadan murat alınmaz mı?
2. Bize ettiği bu eziyet ve zulüm acaba yanına kâr kalır mı? Felekten acaba intikam alınmaz mı?
3. O. Acaba bülbülün feryadını işitir mi? O goncanın ağzından laf alınmaz mı?
4. Güzellik ve latiflik gururu konuşmaya engel ise, yolu üstüne çıksak da selam alınmaz mı?
5. Nâbi, “Böyle geceleri dolaşmak senin için bir eksiklik, kusurdur” desem, acaba bu sözden dolunaya benzeyen sevgili alınmaz mı?⁵⁴

Urdu Edebiyatında Gazel

Gazel, Urdu şiirinin özel bir türüdür.⁵⁵ Gazel, Arapça bir sözcük olmakla birlikte bu nazım şekli İranlıların bir icadıdır.⁵⁶ Klasik Türk Edebiyatında yer alan Gazel terimi, “kadınlarla konuşmak veya kadınlar hakkında da konuşmak” anlamına gelir.⁵⁷ Gazelin diğer bir anlamı da, çaresiz bir geyiğin yabani bir hayvan tarafından avlandığı anki çıkarmış olduğu acı ve hüznü sestir.⁵⁸ Bu nazım şekli aslında tüm bu türlerin baş tacı ya da şiirlerin kalbidir. Gazel şiirdeki en önemli merkezdir.⁵⁹

Gazelin kökeni Abbasi sarayının ünlü şairi Ebu Nevas (813)’a uzanıyor olmasına rağmen gazeli ilk oluşturan Farsça şairi Rudegî’dir. Rudegî, gazeli kasidenin ilk bölümü olan teşbib modeli üzerine kurmuştur, fakat burada güzellik ve aşk ön plandadır.⁶⁰

Gazel, Rudegî ile başlayıp Nasır’ın zamanına kadar bin yıl uzun sürede mazmunlardan dolayı çok geniş alana yayılmış bir nazım şeklidir.⁶¹ Ayrıca Rudegî dışında gazelin Farsça diğer büyük ustalarından bazıları, Emir Hüsrev-i Dehlevî (1253-1325), Sa’dî (1291), Câmî (1414-1492), Fughani (1519) ve Urfî (1550-1590)’dır.⁶²

Gazel son derece esnek bir nazım şeklidir ve her türden konuyu kendi içerisinde bulundurma özelliğine sahiptir. Aşk, gazelin önemli konularından biridir ve aşk konusu itibarıyla olayı her yöne çeker.⁶³ Gazel, temel olarak aşk şiiri üzerine kurulmuştur.⁶⁴ Aşk, gazelin en başlıca konusu olmakla birlikte genelde gazelerde güzellik ve aşkın çeşitli durumları (üzüntü, keder, şiirde tutku stili, konuşma ve ayrılık, sevgilinin zulmü ve sistemi, vefasızlığı ve nazı) da ye alır.⁶⁵ Gazelin konusu içerisinde aşk ve sevgi, fikir ve felsefe, din ve ahlak, irfan ve tasavvuf, siyaset, toplumsal sorunlar, kainatın genişliği gibi konular da vardır.⁶⁶ Gazel geniş, rengârenk ve çeşitlidir. Gazelde dini, siyasal, toplumsal, kültürel, ahlaki, felsefi, filozof ve aşk konuları ve meseleleri açıklama düşüncesindedir.⁶⁷ Ancak şimdi gazelin teması genişledi ve gazelde şimdi yaşamın yaklaşık tüm sorunları açıklanmaktadır.⁶⁸ Gazel saf renkte, âşıkane ve sufiyane olur.⁶⁹

Gazelin üslubu güzeldir, göze çarpıcıdır ve çekicidir. Gazel insani davranışları tecrübeleri güzel bir şekilde ortaya koyar. Gazelin terimleri İrani (Farsi) olsa da ortamına göre yeni

⁵⁴Kurnaz, a. g. e., s. 96

⁵⁵Şakir Usmanialig, Urdu MazmunNavisi u AfsanaNigari, FaredPublishers, Karaçi, 1991 s. 336

⁵⁶Abulijaz Hafiz Sâdiqi, Asnaf-e Adab, SangatPublishers, Lahore, 2016, s. 164

⁵⁷AbidaSamiuddin, “EncylopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I”, Global Vision Publishing, India, 2007, s. 237

⁵⁸Sâdiqi, Asnaf-e Adab, s. 164

⁵⁹Usmanialig, a. g. e., s. 336

⁶⁰Samiuddin, EncylopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I, s. 237

⁶¹Sâdiqi, Asnaf-e Adab, s. 164

⁶²Samiuddin, EncylopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I, s. 237

⁶³Hava Yılmaz, Klasik Urdu Şiiri (Gâlibve Zouk Dönemi), YayınlanmamışYüksekLisansTezi, Ankara ÜniversitesiSosyalBilimlerEnstitüsü, 2014, s. 7

⁶⁴Sâdiqi, Asnaf-e Adab, s. 164

⁶⁵Haşmi, a. g. e., s. 32

⁶⁶Sâdiqi, Asnaf-e Adab, s. 164

⁶⁷Haşmi, a. g. e., s. 32

⁶⁸Usmanialig, a. g. e., s. 336

⁶⁹Usmanialig, a. g. e., s. 337

anlamlar kazanmıştır. Gazel, düşünceleri özet bir şekilde sunar ve insani tecrübelerin sunulmasına vesile olur. Buradan da anlaşılıyor ki gazelde işlenen düşünceler şairin kişisel düşünceleri değil aksine toplumun düşünceleri olur. Yazıldığı ortama göre de uyum sağlar. İfadelerin en yüksek seviyeye ulaşması, müziksel bir şekil alması, uygun konu ve ifadelerin de ortaya konmasıyla gazel ortaya çıkmıştır. Gazel, düşünceleri özet bir şekilde sunar ve insani tecrübeler oval ve normal bir şekil vermiş olur. Gazeldeki tasavvuf konusu Yaradan ile kul arasındaki köprüyü kaldırır ve kulunu Rab'bine yakınlaştırır. Urdu gazellerinde tasavvufi konulara oldukça sık yer verilmiştir.⁷⁰

Gazel için herhangi bir özel vezne bağlı kalınmasa da, şair veznin seçiminde serbesttir.⁷¹ Form açısından gazelde her şiir, özel bir bahir, redif ve kafiye kuralına uygun olarak yazılır. Bunların yapımına matla, makta, redif, kafiye ve bahir de dâhildir. Bunlarla beraber gazelde manevi bir ruh da mevcuttur.⁷² Yapısal olarak gazel, değiştirilemeyen çok yönlü bir sisteme sahip, benzersiz ince ve oldukça karmaşık bir türdür.⁷³

Standart bir gazel bir dizeden oluşur.⁷⁴ Gazel şiirlerinin sayısı 5'ten başlayıp, 10-12 sayısına kadar çıkar.⁷⁵ Gazelin maksimum beyit sayısı değişebilir, ancak normalde bir gazelde 11-21 veya tek beyit dahi bulunabilir.⁷⁶ Eski zamanlarda yazılan gazelerde bir gazelin sayısı genelde 5'ten 17'ye kadar olurdu.⁷⁷

Gazelin her beyti şiirsel anlamın bağımsız bir birimidir. Sabit bir şiir ve ritim düzeni olan iki yarım mısraya bölünmüştür.⁷⁸ Standart gazel aynı kafiye, aynı redifte olur. Geriye kalan şiirlerin sadece diğer mısraları kafiye olur.⁷⁹ Gazelde vezin-dize, redif ve kafiye'nin tüm özellikleri yer alır.⁸⁰ Gazelin dili, diğer şiir türleriyle karşılaştırıldığında genelde sade, basit ve saf olur.⁸¹ Gazelin ilk beytine "Matla" denir.⁸² Gazelin son beytinde yazar takma adını kullanır, bu bölüme de "Makta" adı verilir. Her gazel belli, bir ölçüde yazılır ve bu ölçüler gazel boyunca değişmez.⁸³

Urdu Edebiyatında Gazel Şairleri

Urdu şiirinin en çok ilgi gösterdiği nazım şekli olan gazel, yaklaşık 400 yıllık kesintisiz bir geleneğe sahiptir.⁸⁴ Gazel, Urdu şiirinin en önemli türüdür. Zira Urdu şiirini de en güzel açıklayan türdür. Gazel, İran'da büyüyüp gelişmiş ve sonra Urdu Dili'ni de etkilemeye başlamıştır.⁸⁵

Gazel'in çeşitli gelişme evrelerine geçerken Urduca'nın aslının Kuzey'de ortaya çıkmış olmasına rağmen gazel şiir türü ilk olarak 16. ve 17. Yüzyıl arasında güneyde gelişmiştir. Adilşahi ve Kutbşahi sultanları sadece sanat ve edebiyatın savunucuları değil aynı zamanda bu sultanların birçoğu önemli bir şairdi. 16. Yüzyıl şairi GolkundalıMuhammedKuliKutb Şah (1565-1613), 1940'da yayımlanan "Külliyat Koleksiyonları"ndan olan "Sahib-e Divan" ın ilk şairi olma ayrıcalığına sahiptir. Gazel nazım şekli, genel olarak 17. Yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar yazılmıştır. Gazel, Farsça teknikler ile desteklendi, sözcük dağarcığı Marathi ve telugu gibi yerel lehçelere hâkimdi, ayrıca bu nazım şekli Hint (şarkı) edebi türüne daha yakındı. Bu şairler şiirlerini "Dakni" olarak nitelendirirler.⁸⁶

⁷⁰Yılmaz, a. g. t., s. 7

⁷¹Sâdiqi, Asnaf-e Adab, s. 170

⁷² Yılmaz, a. g. t., s. 7

⁷³Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 237

⁷⁴Haşmi, a. g. e., s. 31

⁷⁵Usmanialig, a. g. e., s. 336

⁷⁶Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 237

⁷⁷Haşmi, a. g. e., s. 32

⁷⁸Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 237

⁷⁹Haşmi, a. g. e., s. 31

⁸⁰Usmanialig, a. g. e., s. 337

⁸¹Haşmi, a. g. e., s. 33

⁸²Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 237

⁸³Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 238

⁸⁴Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 237

⁸⁵Yılmaz, a. g. t., s. 7

⁸⁶Samiuddin, *Encyclopaedic Dictionary of Urdu Literature Vol: I*, s. 238

Dakni, Urduca'nın ilk başarılı gazel şairidir. Buna Urduca'da gazelin "BadAdem" i de denilebilir. Gazel nazım şekli, Mir, Saudâ ve Hali tarafından geliştirilmiştir. Luknov gazel şairleri İnşa, Cür'at, Rangin ve Nasih'dir. Bu şairler gazel nazım şeklinde konu olarak güzellik, aşk, dış ve fiziksel özelliklerini ele aldılar.⁸⁷

Dakni geleneğinin iki büyük şairi olan Vali Dakhni(1635-1707) ve SirajDakhni (1714-1764) gazellerinde Farsça kelimelerin etkisi çoktur. Urdu edebiyatında gazelin zengin ve büyük geleneği Vali tarafından kurulmuştur. Urduca gazel, 18. Yüzyıl şairleri Sauda (1713-1781), Dard (1721-1785) ve Mir Taki Mir(1722-1810) ile Urdu edebiyatında ortaya çıktı. Ayrıca bu şairlerin çağdaşları Mazhar Can-ı Canan (1702-1781), Mir Söz (1721-1798), Kaim Çandpuri (1722- 1793) ve Yakın (1727-1755) dir.⁸⁸

Mir, Dard, Zafer, Şifte ve Hali isimli ünlü şairler, Delhi okulunun belirgin gazel şairleridirler ve bu şairler içsel olayları, kalbi hisleri; sadelik ve tutkulu sözcüklerle ifade etmişlerdir.⁸⁹

Gazel nazım şeklinin en meşhur şairleri Mir Taki Mir, Mir Dard, Mumin, Gâlib, Zauk ve Dağ'dır. Gazel türünde şiir yazan eski Urdu edebiyatı Gâlib ve Zauk'da çok meşhurdur. Bu türde şiirler yazan Modern Urdu edebiyatı şairleri ise Hali, Fani, İkbâl, Sağar, Coş, Ciğer, RiyazHayrabadi, Hasret Muhani, SimabAkbarabadi'demaşhur şairlerdir.⁹⁰

18. yüzyıl Luknov gazel şairleri şunlardır: Mir Hasan (1727-1786), Cur'at (1745-1810), Mushafî (1751-1824), İnşa (1756-1818), Rangin (1757-1835), Ateş (1764-1847), Şah Nasır (1765-1838), Nasih (1787-1838) ve Rind (1797-1850) dir.⁹¹

Modern gazelin kurucusu Hali'dir. O, abartmadan kaçınır ve gerçekçi şiirler yazar.⁹² Hali (1837-1914) Urdu şairlerini geleneksel birleştirmeye çalıştığında urdu gazeline yeni bir dönem başladı. 1857'den sonra değişen koşullar altında sosyo-politik içerikleri benimsedi. 20. yüzyıl başlarında İkbâl (1877-1938) gazeli, felsefi düşüncelerinin ve tutkulu dini özelemlerinin bir aracı olarak başarıyla kullandı.⁹³

İkbâl'den sonra gazelde iki şair gözdedir. Yağana (1884-1956) ve Firaq (1896-1982) yeni ritmik ve metaforik kalıplar, anlam oyunları, sosyal içerik uyumu onları Urdu şiirinin en büyük ustaları haline getirdi.⁹⁴

Urdu edebiyatında gazel türünde şiir yazan şairler şu isimlerden oluşmaktadır:

Cevher, Yegane, Aziz, Safi, Fani, Hasret Muhani, AsgarGandevi, Ciğer Murad Abadi, Mahir-ul Kadri, Hafız HuşyarPuri, İhsan Daneş, Fırak Gorakpuri, Abid Ali Abid Feyz, Naim Sâdiki Ada Caferi, Ahmed Nedim Kasımi, ŞavkatKazemi, ŞakibJalali, Nasır Kazmi, Baki Sâdiki, Ahmet Firaz, ŞehzadAhmed, Sajad Bakir Rızvi, Vezir Ağa, Salim Ahmed, Zafer İkbâl, Munir Niyazi, HurşidRızvi, Cemil Yusuf, Cemil Malik, Seraceddin Zafer, Himayet Ali Şair, Rafat Sultan, Muhammed Aluni, RiyazMacid, İnjamRumani, Nazır Sadıki, Gevher HoşyarPuri, ŞirAfzaql Caferi, Murtaza Barlas, Amjad İslam Amjad, Enver Masud, Pervin Şakir, Celil Ali, HalidAhmed, İkbâl SacidGulam Muhammed Kaşur, Ali Ekber Abbas, MuzaffarDarsi, PervizNazri, Nasır Zeydi, FaridCavid, AtaulhakKasmi, Tahsin Firaki, Servet Hasin, Bani, Muhammed İzhar-ul Hak, Selim Kausar, Cemal Ahsan, ŞabirŞahid ve AnwarMahmudHalid.⁹⁵

Dolayısıyla Mir, Soauda, Gâlib, MûminHânMûmin (Mumin Han Mumin) ve NavvabMuştafaHânŞifta (Navvab Mustafa Han Şifta)'nın gazellerinde döneme ait kargaşa belirgindir.⁹⁶ Fakat İkbâl (İkbâl)'in gazelleriyle birlikte şiirde yeni tür ve düşünceler başarılı bir şekilde sunulur hale gelmiştir. Bu değişikliklerle bu sanatsal türün yapısının başlangıcı

⁸⁷Haşmi, a. g. e., s. 34

⁸⁸Samiuddin, EncyclopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I, s. 238

⁸⁹Haşmi, a. g. e., s. 34

⁹⁰Usmanialig, a. g. e., s. 337

⁹¹Samiuddin, EncyclopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I, s. 239

⁹²Haşmi, a. g. e., s. 35

⁹³Samiuddin, EncyclopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I, s. 239

⁹⁴Samiuddin, EncyclopaedicDictionary of Urdu Literature Vol: I, s. 240

⁹⁵Haşmi, a. g. e., s. 35

⁹⁶Yılmaz, a. g. t., s. 7

da düzenlenmiş olur ve Urdu edebiyatını derinden etkileyen bir tür olarak kabul edilir. RaşidAhmadŞiddikî (Sıddiki) de şöyle yazmıştır: “Bizim uygarlığımız gazelledir ve gazel bizim uygarlığımız içine girmiştir... Ben gazeli Urdu şiirinin bir şerefi olarak kabul ediyorum.”⁹⁷

Modern dönem Urdu edebiyatı gazel şairleri ise Hali, Fani, İkbâl, Askar, Coş, Ciğer, Riyazhaydarabadi, Hasret Muhani, Simvab Ekber Abadi çok meşhurdur.⁹⁸

Urdu Edebiyatından Seçme Gazeller

طاقت نہیں دوری کی اب توں بیگ آمل رہے پیا
تج بن منجے جی ونا بھوت ہوتا ہے مشکل رہے پیا

“Uzak kalma gücü yok bende artık, çabucak geliver sevgilim; Sensiz yaşamak bana çok zor geliyor sevgilim.” KutbMustari⁹⁹

**

مت غصے کے شعلے سوں جلتے کو جلائی جا
ٹک مہر کے پانی سوں یہ آگ بجھاتی جا
تجھ عشق میں جل جل سب تن کو کیا کا جل
یہ روشنی افزا ہے آنکھیں کو نگاتی جا

“Öfke alevi ile yanan beni daha da yakma, birazcık olsun merhamet suyla bu ateşi söndür. Senin aşkın beni yakıp küle döndürdü, sürme oldum, bu sürme nur artırıcıdır, gözlerine sürüver.” Vali Dakkani¹⁰⁰

**

جلتا ہوں شب و روز ترے شمع میں اے ساجن
یہ سوڈتی را مشعل سوڈوں سور کہوں گا

“Ey sevgilim senin gamınla gece gündüz yanarım ben; Bu yakıcılığını yanan meşaleye şikâyet edeceğim ben.” Vali Dakkani¹⁰¹

شراب شوق سوں سر شار ہیں ہم
کیہو نے خود کیہو ہشیار ہیں ہم
صنم تیرے نین کی آرزو میں
کیہو سالم کیہو بی مار ہیں ہم
ولی وصل و جدائی سوں صنم کی
کیہی صحرا کیہو گلزار ہیں ہم

“Şevk şarabıyla mest olmuşuz biz; Bazen kendimizden geçiyoruz, bazen kendimizde miyiz biz; Sevgilim senin gözlerinden arzusunda, bazen sıhhatliyiz, bazen de hastayız. Ey Veli, sevgilinin vaslı ve ayrılığından dolayı, kâh çöl, kâh da gül bahçesi gibiyiz biz.” Vali Dakkani¹⁰²

⁹⁷ Yılmaz, a. g. t., s. 7-8

⁹⁸ Usmanialig, a. g. e., s. 337

⁹⁹ ErkanTürkmen, Urdu Edebiyatında Şiir Evreleri, Atlas Basımevi, Konya, 1992, s.12

¹⁰⁰ Türkmen, a. g. e., s. 13

¹⁰¹ Türkmen, a. g. e., s. 13

¹⁰² Türkmen, a. g. e., s. 13

SONUÇ

Gazel hem Klasik Türk edebiyatında hem de Urdu edebiyatında yer alan bir nazım şeklidir. Klasik Türk edebiyatında ve Urdu edebiyatında gazelin tanımı aynıdır. Ayrıca her iki edebiyatta da konular genellikle aşk üzerinedir. Klasik Türk edebiyatı ve Urdu edebiyatında mısra uzunlukları da birbirine benzemektedir. Gazelin her iki edebiyatta görülen farkları ise gazel, Klasik Türk edebiyatında, Urdu edebiyatından daha önceki yüzyıllarda yer almıştır. Yapısı itibarıyla hem Klasik Türk edebiyatı hem de Urdu edebiyatında gazel mısraları en az 5 en çok ise 10-15 arasındadır. Urdu edebiyatında yer alan özellikle Mirza Esedullah Han Galib'in şiirlerinin birçoğunu Sebki-Hindi tarzında yazmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise Urdu edebiyatı şairi Muhammed İkbal'inde birçok şiiri Sebki-Hindi tarzı ile yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatında Şeyh Gâlib; Urdu edebiyatında ise Mirza Esedullah Han Gâlib meşhur gazel şairleridir. Ancak bu isimler birbiriyle çok karıştırılmaktadır. Karışıklığı önlemek adına şiirlerin Osmanlı Türkçesi ve Urduca olduğunu bilmek gerekmektedir. Gazel nazım şeklinde yer alan ve her iki edebiyatta da benzerlik noktası Sebki-Hindi tarzına olan ilgidir. Ancak Klasik Türk edebiyatında Sebki-Hindi tarzıyla yazılan şiirler, Urdu edebiyatında Sebki-Hindi tarzıyla yazılan şiirlere göre daha kapsamlıdır. Gazel nazım şeklinde yer alan tüm benzerlikler hem Klasik Türk edebiyatı hem de Urdu edebiyatının birbirlerine yakın olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Coşkun, Menderes, Öbek, Ali İhsan, Bayram, Yavuz, **Gazel Şerhleri**, Kriter Yayınları, İstanbul, 2009
- Dilçin, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara: TDK. Yay. Ankara, 2000.
- İsen, Mustafa, Horata, Osman Macit, Muhsin Macit, Kılıç, Filiz, Aksoyak, İ. Hakkı **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.
- Kurnaz, Cemal, **Eski Türk Edebiyatı**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.
- Mermer, Ahmet, Deniz, Sebahat, Bayram, Yavuz, Koç Keskin, Neslihan, Alıcı, Lütfi, Eflatun, Muvaffak, **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
- Özlük, Işıl Pınar, **Lale Devri'nde Kadın Giyimi**, 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Oca 2012.
- Pala, İskender, **Divan Edebiyatı**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015.
- Sâdiqi, AbulijazHafız, **Asnaf-e Adab**, SangatPublishers, Lahore, 2016.
- Samiuddin, Abida, **“Encyclopaedic Dictionary of Urdu LiteratureVol: I”**, Global Vision Publishing, India, 2007.
- Türkmen, Erkan, **Urdu Edebiyatında Şiir Evreleri**, Atlas Basımevi, Konya, 1992.
- Usmanialig, Şakir, **Urdu Mazmun Navisi u AfsanaNigari**, FaredPublishers, Karaçi, 1991.
- Yılmaz, Hava, **Klasik Urdu Şiiri (Gâlib ve Zouk Dönemi)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.